

9083

¡LEENDA DE HORRORE!

POR
Galo Salinas Rodriguez

Conde Hingua

9083

ILÉNDIA DE HORRORE!

¡LÉENDA DE HORRORE!

(A MITRA DE FERRO ARDENTE)

ESQUIRТА EN VERSO NO IDIOMA
REGIONAL

POR

GALO SALINAS RODRIGUEZ.

A CRUÑA:

EMPRESA E LIBREIRIA DE CARRÉ.

1894.

~~~~~  
E propriedade do autor.  
~~~~~


ADICACIÓN.

SONETO.

A o meu querido amigo e paisano
o Ilustrisimo Señor

D. EDUARDO VINCENTI Y REGUERA,

Direitor General de Instrucción
Pública.

Non sei que ventos rigen pol-a altura
Da dicha, do pracer, da benandanza,
Que ô sealcontrar da sorte na privanza
Se esquece da probeza na fartura.

O que nasceu vulgar jamais percura
Lembrar ô infertunado, e non alcanza
A ver que ô que consúmese na espranza
A morte é preferibre á sua tortura.

Pro aquel que en nobre peito lle lateja
Bondoso corazón, e non é tardo
En prodigal-o ben, cal vos facedes,

Ó lle adicar un libro que refrexa
A gratitú da yalma, é pouco, EDUARDO,
Que mais que eu dar non poido, merecedes.

GALO SALINAS RODRÍGUEZ.

A Cruña 1894.

PREFACIO.

A FIADA.

Tiña o señor Jan Cortizas
aquela noite fiada,
e manexando a espadela
con rapidés e con grácea
estaban total-as mozas
que o mesmo van ás ruadas,
ou asisten ás jaquetas
que se adivirten nas tascas.

Dos feixes do enjoito liño
quedaban poucas brazadas,
e pra terminaren presto
todas se espirriquitaban;
e cerros guindaba a roca
que o fuso en fios liaba.

Habían de seren quince
as moziñas congregadas
e con tantas ¡vaiche boa!
non tiña descanso a fala,
e antre contos, mal ou ben,
a aldea despelexaban.

—«Que Pepa volvéu da vila
«cuase de todo esmirrada.»

—«Que Grabiél tamén volvera
«feito un endiano, da Habana.»

—«Que o home da tia Carme
«non lle esquirbira unha carta
«dende que ô sirvicio fora.....
«de unha certiña madama.»

—«Que se casaba Perucho.»

—«Que se Antona non casaba
«ôs pesares do entropazo
«que elas saben... pro que calan.»

—«Que o crego, en catorce dias
«cinco criadas cambeara
«porque dis non tiñan geito
«pra lle faguer... empanadas.»

—«Que o legoeiro estaba rico
«anque soilo tiña en paga
«sete reás menos chavos...
«pro, ja se vé... ¡co as contratas...!»

—«Que o Alcalde nas eleucíons
«á seu geito *pucheiraba*...»

—«Que ô Secretario da vila
«fora preso pol-a guarda,
«por non sei que certos *autos*
«e non séi que certas *autas*...!»

—«Que o que paga nunca cobra
«e o que cobra nunca paga,
«sendo *paganos*, solmentes,
«os probes que sempre pandan...»

En fin, a marmulaci ón
ja chegara á ser tan crara,
que inritado o tío Jan
vendo que non acababan,
erguíuse e berrando dixo:
—«¿Calaredes, condergadas?»
—«¿E qué quer vosté fagamos?»
He reprica unha rapaza.
—«¡Que cantedes ou recedes,
«si non poide estar parada
«esa cobra que por lingoa
«nas bocas escaraballa...!»
«¡Jesús...! ¡qué diaño de fémias
«non poiden negal-a raza...!»
— «Se vostede algo nos conta
—dixo outra nena agraceada—
«de esas hestorias que sabe
«e deprendéu nas campañas,
«ja verá coma calamos
«mentras que non chega a parva
«e os mozos non poiden teren
«á caron de nosco entrada.»
«Pro, en de chegando o momento
«de escomenzar jogo e baila
«despois de termos o choyo
«chegado ô fin da jornada,
«vostede acabando a hestoria,
«e nos precipiando a danza.»
—«¡Sín!»—por todol-os currunchos
se sintiron da cōadra—

deixando as nenal-as rocas
pra co as maus baterlle palmas,
e hastra os candís que as parés
renegridas sostentaban,
asintiron agitando
sua lostregante chamma.
—«Pois, ídevos despoñendo,
—respondéulles o da casa,—
«e nas mentres que a caldeira
«coce a croca co as patacas,
«e no pote o macalao
«refervendo non se abranda,
«e a táboa se vai cobrindo
«con pantrigo e co as garrafas
«de viño, anís e augardente
«pra remollal-as talladas,
«eu leréivos unha hestoria,
«lênda ou tradición tan rala,
«o mesmo que se non vira
«un cōadro que atistigoara
«no prsbitero da eirexa
«de Monforte, fai somanas,
«a tería por envento
«ou por cōadriño das ánemas,
«pro o sancristán mo contóu,
«é amigo e non me engana,
«e hastra n-un papel, esquirta,
«dóume a hestoria... e Santas Páscoas.»
E o tío Jan desaparecéu
volvendo á pouco co a carta.

Coma é custume na aldea,
dende acabando as fiadas,
que os mozos na porta esperen
á que termine a ceada
pra logo, co as raparigas,
troulear drento das cõadras
onde se tascou o liño,
os que n-esa noite estaban
atendendo á que o petrucio
dera primiso pra a entrada,
na porta, antre os aturuxos
ô vento dábanlle cántegas
que as mozas as recollían
e pechábanas na yalma,
facendo un tal troupeleo
que as cacholas toleaban.

— «¡Qué déngaros de rapaces...!
— diz o tío Jan con rabea,—
«co os seus berridos non van
«me deixar seguir na fala...»
«¡Eih!—lles guirtóu se asomando—
«si pormete á gente brava
«estar con sosegamento,
«vaia entrando de ringlada
«e escoitarán á lectura
«ô cabo da gente mansa;
«pro con órden e respeto,
«que á primeira desmandada,
«arreo tan forte *lapo*
«que alguén tornarase *lapa*.»

Ofeceron se calar
e cando tomaron praza,
o tio Jan toséu, cuspiu,
colocóuse as antiparras,
rascóu de presa a cachola,
se impuxo pol-as olladas,
tomou asento n-un tallo,
puxo á carón a aguillada,
e comenzóu a lectura
da narración que sin tachas,
e soilo co algús froleos
eu vos paso á relatala.

LÉNDA.

A MITRA DE FERRO ARDENTE.

I.

A PARTIDA.

I.

Seis sigros van pasados que na España
Terra das lëndas de folgente hestoria,
O sabio Rei Alfonso, anque sin maña,
Dos mouros recramóu, pra a pátreia groria,
Que depuxesen a inconada saña
Que odçosos fáinos seren pra a mamoria,
Pro o Rei Sabio que a Lei ditóu pra as terras
Se un genio foi pra a paz, no ó foi pra as guerras.

II.

Sen gentes se atopar pra a boa defensa
Do reino que cadráralle por sorte,
Despóis de cavilar, pensa que pensa,
Chamóu os fillosdalgo pra a sua Corte,
E pra lial vingal-a moura ofensa,
Seus homes concentróu o de Monforte,
O nobre Don Bertrán, de Lemus Conde,
Cuya prosápea á hestoria non se esconde.

III

Era o de Lemus rudo anque bondoso,
Señor dos que lle din *forca e coitelo*,
E estando antre as mesnadas, arguloso,
Moraba retirado no castelo
Amado da sua filla, e tan gozoso,
Que ó seu amor se daba sin recelo,
Que era do ceo a musa que legraba
O pazo en que o velliño repousaba.

IV.

Se o Dante á Beatriz non coñecera,
Se do Petrarca a Laura no eisistira,
Se en Verona Giuliaeta non morrera,
E se á Cleopatra o ásped no a firira,
O genio da poesía as gráceas dera
Todas juntañas, na exemplar Elvira,
Que era un angel, do corpo na lindeza,
E na yalma tesouros de pureza.

V.

Pro forza era o deixar tanto feitizo
Que anque agunice o esprito que ben ama,
Non hai pra os bôs patrizos sacrefizo
Que no ademitan cando a Pátrea chama;
Porque é da mente nobre o craro juizo
O sostentar do nome a limpa fama.
Asin, do corazón matando o afeuto
Dixo Lemus ô Rei:—«Señor, aceuto.»

VI.

Había ô pé do pazo unha Abadía
E da congregación era o Abade
Un deudo de Bertrán, á quen debía
O sere, non guerreiro, pro sin frade,
O Don Ramiro que na paz vivía
Rigindo os istatutos da irmandade;
E no antes de partír, o de Monforte,
Chamóuno e lle falóu de aquesta sorte:

VII.

—«¡Ouh Ramiro!, sabés que o Rei precisa
«As ajudas dos nobres pra a pelea,
«Sabés que do deber a lial devisa
«É non mostrarse ô chamamento allea,
«E sen sental-a mais leve premisa
«Eu vou á conquerir miña preseaa...
«Pro a miña filla, orfa ja de nai
«Soila se queda sen o amor do pai.»

VIII.

«Vos, que ja de anos leés na sua concencia
 «E coñecés canto ela é dina e pura,
 «Quedade pra drigir a sua enocencia
 «E a encamiñar por vredas de ventura.
 «Gardádea con honrada inteligencia,
 «Nas mentres que eu combato con bravura
 «Ó fin que a santa cruz dos bôs cristianos
 «Abata a medea lüa dos tiranos.»

IX.

—«Andade en paz ¡Ouh, Conde!, que eu vos juro
 «Que trunfante tornando vos da guerra,
 «Eiquí a toparedes, no siguro
 «De esta tan fiel e pundorosa terra.
 «Tratade de vencer ô röin perjuro
 «Que os ceos o nome ô pernunciar se aterra,
 «E as nosas oraciós irán â Groria
 «Pra que tornedes cheo de vitoria.»

X.

Tranquilo o Conde co do Abade a oferta
 Chamóu â filla que no lar deixaba,
 E confundidos en amante aperta
 Do pai nos brazos a infelís choraba.
 A probe virge pol-a dôr coberta
 En dispidil-o pai ja no acertaba,
 Porque non sei que atroz presintimento
 Lle penetrara, empio, o pensamento.

XI.

Rinchaban os cabalos no rastrelo
E as buguinas sōaban nas almeas;
Os vasalos chegaban ô castelo
Que do ponte chirraban as cadeas;
Nos sembrantes notábase o anhele
Que a noticia vōara pra as aldeas,
E o Conde ô fin se foi... ¡Deus con él vaia
E presto ô seu condado e à filla ó traia...!

XII.

Tras él unha cohorte se formaba
De nobres, de soldados, de pecheiros:
A prata nos arneses centellaba,
As côres se locir nos escudeiros,
E a fe do patreotismo latejava
Nos servos, nos soldás, nos cabaleiros,
E ja esforzados co a de honor albricia
Daban un ¡Viva! á España, ¡outro á Galicia!...

II.

¡SANTIAGO E CERRA ESPAÑA!

Guerreiros, vöade:
fincade as espolas
no ventre dos poltros
hastra os estoupar,
e ceiben suas ventas
regatos de escuma,
seus lombos süores,
seus cascos zis-zás.

Aló, nos curutos,
nos desfiadeiros,
no val e nas veigas
están á montós,
os mouros que coidan
correr ôs cristianos
supondoós, ¡cobardes!,
de istinto treidor.

Chegade e decirilles
que a fe fai milagres,
que o peito respira
de Cristo ó sostén,
que o fillo da Söevia
se loita e non vence,
nas veas ten sangue
e á pátreia lla ofrez.

—

Ás lanzas e ás gúrnias
con que eles defenden
da sua conquista
o dreito mais vil,
opóñanse o escudo,
o hercúlio mandobre,
a atroz catapulta,
o ariete de eiquí.

—

E cando revoltos
os brazos lazados,
dos rostros o alento
se chegue á juntar,
facede das bocas
teazas que apresen,
dos pés maza e crava,
e dardos das maus.

—

O polvo dos campos
nos aires se espalle
formando unha nube
que cegue hastra o sol,
e envoltos na névoa
matade, feride,
mordede, estrozade
con rábea e furor.

—

No espazo resõe
o béleco atruxo,
dos celtas herdado,
da vitoria augur,
e luza a bandeira
ô cabo da lanza,
sobre a médea lúa
o sino da cruz.

—

¡Valentes caláicos
de ardentes entranas,
de nervos de aceiro,
de fortes cadrís;
correde e pujantes
domêade os enfieles
baixándolle as testas
co o jugo servil!

—

Ja síntese o rüido
do arreo guerreante;
no centro da torre
framea o pendón...
¡adiante, galegos,
carrage indomabre,
se o demo é co os mouros
con vosco está Dios...!

—

E cando tornados
à terra de novo
despóis da batalla
os trunfos gañar,
eiquí toparedes
patrizos que gaben,
mulleres que queiran,
filliños e pais.

—

En vindo groriosos
espello seredes
no que mirarase
a prole que ven,
sintindo na yalma
argulo fundado
en ser descendente
de tanto procer.

—

¡Sús! ¡eih! por Sant-Iago,
que as caixas redobran.
¡Eih! ¡sús!, por Galicia
que chama o crarin...
entrade e vencede,
sen medo, esforzados...
¡morrer pol-a Pátrea
é á gloria rubir...!

III.

LOITA DE RAZAS.

Os fillos de Jesús e os de Mahoma
Por leises ò magin descoñecidas,
Pro que na relixión teñen a base,
Cal feras que defenden a eistencia,
Insanos gardan no seu peito os ódeos
Que tanto durarán cal dure o mundo.

Aqueles que invadiron nosa España
Vencendo ò intonso godo en Guadalete,
Sentiron da cobiza as ánses tolas
E a terra de Pelayo, conqueriron.

Debles os reises, que as coröas pesan
E hai testas que se homildan e acobardan,
Pautos fixeron co a mourisma gente
E ò pobo, que os amaba, treizoaron.

Ó fin de se soste na teranía,
En guerras fratecidas se meteron,
E ajudas lle pediron os enfieles
Pra non deixal-os tronos que usurpaban

E víuse un Mauregato que firmando
Contratos de un tributo vergoñoso,
Lixóu a hestoria, que á lavar non chega
Ramiro co a vitoria de Clavijo.

E de un á outro monarca emprobeceron,
A *Hispania*, do romano rival dina,
Dende Rodrigo, que morréu sin honra
Hastra o Rei Sabio Alfonso, sin caráute.

Pro non coíde o invasor que more ayeuto
Aquel que entre dous mares foi nascido:
Ainda era a nosa de Sagunto á Pátrea,
E de Numancia no esquencera o genio,
Nin mucháranse os texos do Medulio
Ni a fereza dos ánemos fugira.

E asina foi, desenfrenado o pobo,
Lóitando pol-a fe dos seus máiores,
Lembróu que a terra do Pati6n dos héroes
Morrer poíde, eso sin, pro non escrava.

E en centos de batallas nas que a gloria
Loureiros daba que a treición perdía,
O imperio viu chegar dos Reis Cat6licos
Que 6 frente se puxeron das suas hostes.

E viu que aquela reina que vendera
As xoyas pra o inmortal aventureiro
Que un mundo á Iberia dóu, hachóu ainda,
No fondo da sua ucha, alg6s engarces
Que dados por diñeiro, mercóu armas
Pra se equipar o denodado exército.

E foron de Granada pol-as portas
Sitiando 6s moravides, que vencidos,

As chaves da cidade ali entregaron
Fugindo sen honor, sen paz, nin gloria...

Pro abasta, que o falar de esta epopeia
Cousa é da hestoria pol-o sòn da fama:
A *Lénda* esquirbo deprendida a geito
Por voz da Tradición, e se mentire,
No me culpés á min, á ela culpade
Que asina ás geraciós vaillo insinando.

.
.
.

¡Lóitas de raza de crescente heroísmo,
Lembranzas que da mente sós delicia,
Ó bardo inspiración dade e cevismo,
Pra lle cantar á imaxe de Galicia
Os salmos do exemprar REGIONALISMO!

IV.

O ABADE DON RAMIRO.

Era o Abade Don Ramiro
non oustante a dinidá,
mais mozo que o de Monforte
que poidera ser seu pai.

Suas austeras costumes
o facian conceutuar
coma un santo, e antre os frades
non se atopaba outro igual.

Pro se a mentida aparencia
denotaba santidá,
no interior tiña as raizas
de unha cobiza infernal,
e en seu peito rebulían
hepocresía, maldá,
pensamentos de luxuria,
que pra os poider acultar,
total-as aucióis rodeaba
de majestuoso afán

pra conducil-as almiñas
pol-a escala da piedá
cuyo remate é no ceo
tendo por cimento o chãñ.

Fillo de un fidalgo probe
parente de Elvira o pai,
abrazóu a lei da eirexa,
quizáis por ser folgazán,
e por favor ou por sorte,
alevado á dinidá,
mostróuse tan rigurista,
que chegou á ser tirán
e terror dos que compuñan
a familia do Abacial.

Ora ben: o tal fradiño
no peito foi á alcontrar
unha pasión, que ó aloucaba,
pol-a filla de Bertrán.

Aquela enocente rula
tan allea de ispirar
sentimentos tan rastreiros
na yalma do seu guardián,
era a vítima escollida
e destinada á purgar
os pecados de aquel lobo,
cal cordeiriña lial.

Non poidía Don Ramiro
co a sua loucura ja:
o fogo no peito ardía
sen se conter o volcán,

e ô fin de calmar suas ánsias
e restar co o diaño en paz,
tivo co a nena conversas
que a chegaron á asustar:
despois, él, se arripintía,
pro o desexo lle iba en mais,
e ó domexando, emprudente,
fixo ô magin desvarear,
e temendo un compormiso
apelóu sua röindad
á médeos soilo ispirados
por tentaciós de Satán
que unha presa víu do inferno
no Supirior do Abacial.

V.

O JUDIO BENJAMIN GÚRRIAS.

Habia n-un esquial da fortaleza
 Negrido torrión
Que defender do inverno a sua croeza
 Ja tiña por minsión.

Alí n-un cõarto abovedado estaba
 Recruso cal mastín,
Un meigo que nos astros astudeaba:
 Mon Gúrrias Benjamín.

Dos muros resgoardados pol-a hedra
 En múltrepre ringlar,
E en caixas que saíanse da pedra
 Se vian relumear,

Cacharros nos que as drogas mais iñotas
 En toda manitú,
Amostraban no frente, en craras notas,
 O fin da sua virtú.

—

 Nos cantos das parés, drento crisós,
 Facíanse cocer
Metáes pra que fervendo á brobotós
 En ouro se volver.

—

 Algunhos repunantes e noxentos
 Desecados, reutís,
Do teito dependían, e co os ventos
 Daban secos chesquís.

—

 E en tan fúnebre tenda residía
 Con da frebe o suör,
O enfiel pra quen no mundo no eisistia
 Mais amistá ni amor.

—

 Porque sendo no astrónemo a cobiza
 Dos ceos sabel-o imán,
Era esta e mail-os ouros sua diliza,
 Seu máis ganoso afán.

.

¡Qué gentes hai na terra! ¡Cal descenden
 Da humana condición!;
 ¡Cal afogan a yalma, cal no entenden
 Qué cousa é o corazón!

—

Parez que portan da eistencia o peso
 Coma castigo cruël,
 E tórnanse Caís, perdido o seso,
 Buscando un outro Abel.

—

Camiñan pol-a codia do praneta
 Sen risos ni afeucíós,
 E teñen a conciencia sempre enquieta...
 ¡Ni aínda crèn en Dios!

—

Ja non pol-a outra vida mesteriosa
 Pol-a vida de eiquí,
 Que teñan unha idea generosa
 E sexan bós pra sí.

—

Que se do peito matan a tenreza
E enterran a ilusión...
¡Lles aprastar cal vermes, a cabeza,
É meritoria aución!

VI.

PARÉNTESIS.

Séres que tendes poboadas
da fantesía as celdiñas,
vóuvos cantar en triadas.

.
Alí, nas horas quo o día
troca sua luz pol-as sombras,
fuge da mente a legria,
veñen os medos dispazo,
a imaginación se esperta
e sintimol-o chispazo
que a forza vital quebranta,
por que a violencia do esprito
as trestezas adianta.

E fingimos que a *serena*,
con acentos melodeosos,
danos sua cantirena;

ou maginando tromentos
ouvimos ecos leixanos
de delor, que train os ventos;

ou ben, arripiados, hirtos,
quimeiras, é *grifos* chegan
con fogo no escuro esqurtos;
e, coma poltros en feiras,
silfos, *bacantes* e *trasnos*,
bríncan do roxo ás fogueiras

Os reflexos lostregantes
que a ilusión traí á retina,
trocan a visión denantes:

e aparecen *meigas*, *fadas*,
vestús que sorrisos venden
por girós de iris e gñadas;

sílfides e *pitonisas*,
ondinas que ô mar se botan
do *sátiro* ô ser sorpresas:

fáunos que, sin que os respeten
sirpes e aves, chilran, tomban,
e o selencio compormeten;

e tanto os círcolos cerran
do temor que nos afoga,
que na nada a vida encerran.

A impotencia nos enrita,
ó ñoto fai porfiados,
e a yalma, en delor contrita,
aguniza e desfallece;
e sopresticiosos, fatos,
a ansiedá no peito crece.

Asina a vida pasando
ora ledos, ora tristes,
a vellez váinos chegando.

E cando a neve na testa
tinge as guedellas de prata
soilo o desengano resta;

e ô ver o tempo perdido
roubando â eistencia o goce,
o corazón afrigido

de sangue ja verte bágoas,
querendo esquencer miserias,
que son do sentir as mágoas.

Sempre a famenta cobiza
nos furta a conformidade
e en toda idade escraviza:

e a sede de dicha é tanta,
que hastra a concencia vendemos
se hai quen o pago adianta.

Tan soilo aqueles que anseñosos
de un soño van ôs alcances.
co o seu soñar son gozosos.

Eles pensan que insistindo
á Deus roubaránlle un direito
seus sacretos descubrindo;

e do mesterio á presenza
consultan libros e faxos,
e ja juran, ou cremencia

rogan, que o saber ausorven,
anque, decote, astudiando,
ô istado iñorante volven.

Ó fin, rabuñando o peito,
libertos da falsedade
tórnanse ô antigo preito,
e cunsumíndose ôs poucos,
antre dudas e agunias,
morren ou vólvense loucos.

VII.

O PAUTO MALDITO.

Ja da noitiña as doce badaladas
Soäran con fatideco cramor
En médeo aquelas fragas tan caladas.

Crepitante dos tronos o estridor,
A yalma dos que inquietos dormexaban
Traguia ben tresteza ou ja tremor.

Os ventos nos pinás asemellaban
Berros tremendos do infernal Satán
Tal era de foriöso o que bruaban.

O pazo do bon Conde Don Bertrán
Por unha galeria longa, estreita,
Levaba do alquemista ô antro insán.

Por ela unha pantasma vai direita,
Paróuse e soilo un tomo forte dóu
Na portá do cubil, en bronces feita.

O tombo, aló no adrento resöou,
E unha voz ja cascada e delorida:
«¿Quén vai,..»—chea de medo preguntóu.

—«¡Abride...! o Abade son que vos convida
«Pra agiña unhos momentos parolar...»
E a porta, sen mais dir, lle foi abrida.

—«¡E ben, Mon Benjamin!, o traballar
«Pra descubrir mais astros e mais ouro,
«Veño á propóros se ó poidés deixár.

«Se queredes diñeiro, un gran tesouro
«Eu pido ós vosos pés no istante pôr...»
—«E ¿que debo fagner?»—lle dixo o mouro.

—«Eu sei que frabicás certo licor,
«Ou narcóteco, ou cousa de tal geito
«Que á quen ó toma o some n-un sopor.

«Pois ben, eu quero, pro no istante feito,
«Un brebaje que endurma e que non mate,
«¡Ouro na bolsa ou daga en voso peito!

«¡Selencio! e que ninguén non se procate
«Do pran que eíqui antre os dous soilos facemos,
«¡Ehi o diñeiro e o veneno date ..!»

• • • • •
• • • • •
• • • • •

E aqueles dous do averno par de demos
Trocaron o diñeiro pol-a cencia,
E unha e outro por Deus en quen nos crêmos,
Matando nos espiritos a concencia.

VIII.

A CHEGADA.

Ja torna o Conde de Lemus,
con vitoria e con amor,
ô lar no que a sua filla
tan pura e triste deixou.
Ja anoncian as trompas bélecas
a intrada do vincidor,
pra que as gentes do castelo
o reciban con funciós,
en troco da limpa groria
que ôs sarracenos ganóu.

¡Eh, homes, salide ô ponte!
¿non vés que chega o señor?
¡Mulleres, tecei guirlandas
pra adornal-os seus pendós!
¡Nenos, cantádelle o Mayo
E brincádelle ô redor!
¡Neniñas, presentai froles
collidas ô pôrse o sol...!

Pro ¿que é esto...? do seu pazo
soilo sal un sirvidor...
o paxe Mauro, choroso,
e sen mintida afición...

.

—«¿Qué pasa nos meus domíneos?»

—o de Lemus preguntóu.—

—«¡Señor, entrade na eirexa...!»

«¡é que se anubrón o sol!

¡é que unha mártir, no ceo

«ja mora ô cabo de Díos...!»

Apeóuse o de Monforte
e cando à eirexa chegón.
víu no centro un catafalque
e os frades ô seu redor
sostiñan nas maus, acesos,
ús amarelos brandós;
e ouviu estranas salmodias
uncidas pol-a oración,
e sintíu nas veas frío
e na cabeza calor...

.

Se chega, e ô ver na caixa
envolto en pretos crespós
e cal estáuta marmórea
à filla do seu amor,
caíu no chan, e a armadura
con tal forza retumbóu

que espanto levóu á todos
e congoxa ós corazóns.

.....

—«¡Elvira... Elvira...! ¡Falaimé,
«decídeme coma foi...
«¿non vedes que a sangue afoga
«vindo a desesperación...?»
—«¡A ós pouquiños cunsumíuse
—dixolle o Abade treidor;
«e fai un mes, coma un ángel
«a yalma á Deus lle entregóu...!»

.....

De novo o pai desfallece,
ó leito levado foi
nas mentres que en santa terra
Elviriña descansóu,
que si pro os maos hai inferno
ten que haber un ceo pra os bós...

E o nobre, antre a vida e morte
loita e se afrige en delor.

.....

¡Probe vello, coitadiño,
quedache no mundo sô,
e co a úneca compañía
do loito no corazón
que ja mais non ha deixarte
hastra na tomba che pôr!

¡Chora, chora, que o teu pranto
pregos son que aceuta Dios!

.

¡Bágoas que escaldando os ollos
traedes consolación
pois valeiradel-a yalma
da pena que torna mol....
bágoas, binditas sexades,
que cal Jordán benfeitor
lavades hastra o pecado
saneando o corazón...!

IX.

O PAXE MAURO.

Ja pasaron tres meses do tempo
Dês que o Conde da guerra volver
E eran mágoas do seu pensamento
As lembranzas da triste vellez.

—

Unhas veces toleando do genio
Co os cotenos fíriase as siês,
E outras tantas, con mudo sosego,
Non quería nin ver á ninguén.

—

Os cabelos, denantes tan mestos,
Lle escomenzan á desaparecer
E dobrándose o corpo do vello
Non conserva a pirdida altivez.

—

Soilo o paxe doncel no aposento
É quen entra somiso e mais fiél,
E chorando, con filial afeuto,
Manseniño se gionlla á seus pés.

Era o mozo gentil, moi esperto,
E no pazo do nobre nacer,
E sigún iba o corpo crescendo
Asin mesmo crecía sua lei.

Non había pra él mais contento
Que o ser útle pra quen ó sostén,
E asina é que con moito respeto,
Medoñento falóulle esta vez.

—«Meu Señor,—dille ó Conde moi tremo—
«Eu lle sofro, e non poide ser
«Que máis tempo lle cale un sacreto
«Que eu ó soupén por caso de fé.

«Ja que á morte no atope remedeo
«A vinganza lle cause pracer...
«¡Non é justo que pase morrendo
«Os aniños da sua vellez!»

X.

A REVELACIÓN.

Quedóu o Conde sorpreso
e erguendo sua branca testa:
«¡Fala..!»—lle ordenóu ô paxe
co unha vez que cuase trema.
—«Señor, a Condessa Elvira,
«máis que hirmá, que á cabeceira
«do leito da miña nai
«hastra o fin lle estivo atenta,
«non morréu de enfermida
«que o bon Deus lle dar quixera
«que morréu... ¡envenenada..!»
—«¿Qué dís..? ¡Por forza toleas..!»
—«Benjamín Gurriás e o Abade
«de esta condal residencia
«son os envenenadores..!»
—«Probas... as probas me deas
«e a miña justa vinganza
«terrible será e horrenda....

«pro se me mintires... ¡Mauro!

«Deus de tí lástema teña..!»

—«Horas antes de abaixar

«a probe Elviriña á terra,

«aguniába no leito

«e ô fin morreu Doña Berta.

«Chamóume pra vesitala

«e eu, que na vida estimeina,

«apersureime acodindo

«soliceto ô pé da doña.

—«¡Achega... Mauro!—falóume—

«que n-estas horas redeiras

«non poido co os meus remorzos

«que me afogan a concencia.

«¡O Abade éche un miserabre,

«Gúrrias un roín, e eu a fera

«cómprece dos apititos

«da infernal concopiscencia,

«que a cobiza no meu peito

«alcontrar soupo a infruenza,

«e Judas femia, vendin

«a virtú de unha doncela..!»

«Don Ramiro, o *santo demo*,

«na yalma tiña a fogueira

«dos istintos lujuriôsos

«en contra da virge nena,

«que o Conde lle confiara

«ausentándose pra a guerra.

«Sopoñendo que os falagos

«enfunderían sospeitas,

«pro anseoso de conseguire
«domexar tanta beleza,
«asociouse á Benjamín,
«somentou diñeiro ás cheas,
«e un narcóteco mercóu
«por faguer durmir á nena...
«ouro dóume e eu ¡maldita!
«as condiciós acenteinas.

«Durante enfenitas noites
«na yauga que bibia ela,
«certas pingas lle botaba
«de unha garrafa pequena...
«no momento endurmeecía,
«e pol-a porta sacreta,
«o sacrilego se entraba
«no santuario da pureza.

«Asín pasabanse os días,
«Elvira unha sombra era
«e o seu mal ninguén sabía
«mais que os tres da vil consella.

«Un día me procatéi
«de que a coitada doncela
«drento do seu corpo tiña
«da roindade as consecuencias;
«declareino a Don Ramiro,
«pensóu, e na noite aquela,
«ante o tremor de que o Conde
«retornase presto á aldea,
«a dóses foi aumentada
«por última vez e certa.

«¡Horas despóis a meniña
 «alcontróuse tan molesta
 «que o leito non ó cambéou
 «mais que pol-a vida eterna..!
 —«¡E eu mesma pechéille os ollos..!
 «¡Meu Deus, qué horrores me esperan..!»
 —«Cuase dando as boqueadas
 «asina falóume a vella.
 «Gúrrias, con certas manciñas
 «de virtú que el coñecera,
 «embalsamóu o corpiño
 «da marterizada nena,
 «que trinta dias estivo
 «sobre un túmbalo, na eirexa,
 «coincidindo os funerás
 «co a voso vinda da guerra...»
 —«¡Qué horror..!—berróu o de Lemus—
 «¿Pro é posibre que queipa
 «tanta enfamia n-un soilo home..?
 «¡Non... é mintira a vileza..!»
 —«Señor, no istante da morte
 «juróu pol-a yalma, Berta!»
 —«¿Por qué calache ós prencipios?»
 —«Se entón o Señor soupera
 «a noticia, poida sere
 «que ó doméase a demencia,
 «é o crime quedara impune,
 «e os malvados sin afrenta.»
 —«Pois eu pormeto, doncel,
 «que será horrible, tremenda,

«a vinganza que execute
«pra a espantosa dilincuencia...

«Silencio... desmulados...
«que nada, nada se seipa
«hastra que ó justo do ceo
«o castigo mande à terra.»

.
.

Dende que o nobre fidalgo
a enfame treición soupera
sua yalma lla invadira
unha tempestá desfeita,
pra conseguil-a vinganza
dina de aución tan rastreira,
desmulaba decote
con recelo e con cautela.

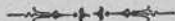
Nunca máis jovial mostróuse
o seu caráute de fera,
e anque de noite, no leito,
mordendo as sáboas tolea,
de día sempre o sorriso
antre os beizos lle lateja.
asin que, todos supoñen
que suas penas esquencera,
e hastra os que de abondo tiñan
justificadas sospeitas,
ouservandoó, afogaron
os guirtos da sua concencia.

.
.

Non de outro modo proceden
o trigue, o chacal, a hena,
cando repregan seu corpo
pra cair sobre da presa.

Non de outro geito se portan
os ladrós de honra e facendas,
ô escollel-a sua vítema
que sorpresan endefensa.

Ni o demo, ô seu antro, as almas
mandará de outra maneira...
asina o Conde é cal... demo,
ladrón, trigue, chacal, hena.

XI.

O FISTIN DOS MORTOS.

As doce iban á dar.

Os ricos-homes

Tomando en xerarquias seus asentos,

Säudaban de Monforte

O mais antigo e señorial castelo,

Tan altivo seu dono e máis tan nobre

Que o compararse ô rei soilo era ó certo.

Frores, bandeiras, lanzas e armaduras,

Pebeteiros de éncenso que aromaban

Os ámbetos da sala, luz diurna

Que en teito e chau se espalla,

E os fidalgos locindo co arrogancia

No peito bandas e no casco prumas.

O festín comenzóu.

Frente da mesa,

Co o relumante clámede bordado,

O Abade presedía

Co a majestá dos impecabres santos,

Que no outra cousa merecía a festa

Do ángel que en vida se chamara Elvira.

Os paxes e escudeiros

Viändas traguían con fartura tanta,

Que as moitas que sobaban

Levabanse pra as mesas que no cerco

Estaban colocadas

Pra a gente de melicia e os pecheiros.

Os viños se estragaban.

Ja nas testas

Do estámago bulían os vapores:

Os servos daban ¡vivas!,

E os nobres ¡hóurras! de lembranzas bélecas,

E cando ja o festín feira tornóuse

Que soilo a confusión maör rigia,

Erguíuse o Conde e dixo ós barulentos:

—«¡Selencio...vóu falar, estáime atentos..!»

XII.

A FORÇA E A MITRA

«Dêodos e amigos que rindir quixeches
«Tributos de amizade ô probe vello,
«Que dende que perdéu da yalma a filla
«Pra sempre o corazón quedóu valeiro,
«Eu vos istimo tan liäl cariño
«Con toda á gratitú que hai no meu peito,
«E sirva este fistin, de honras da mórta,
«Pra que dos vivos se aamental-o afeuto.
«Tranquilo agora ja por esta causa,
«Cumprido o meu deber que manifesto,
«Vón revelar aquilo que hastra hoxe
«Viviú aculto no maör sacreto.
«¡A filla, que os meus ollos ja non choran
«Que das bágoas o mar quedóu valeiro,
«Se está no ceo, junto *El*, Deus no a conduxo
«Por morte natural, porque en mesteiro
«O corpo que unha virge lle envexara
«Baixóu â tomba por mortal veneno..!»

—«¡Envenenada..!» —os nobres ripitiron.

—«¡Envenenada...sin..!» —riprica o vello,

Fixando as suas miradas encendarias

No Abade que mexíase no asento.

A embriaguez que en moitos emperaba

Desparecéu, no pronto, dos celebros;

Os mandobres saíron dos seus cintos

E se erguen con tesón os cabaleiros.

—«Calmade, amigos, que a vinganza chega

—Enterrompíu o bon Conde de Lemus.

«Agora amostrarei cal se castigan

«Os facedores viles de venenos.»

Dixo, e á un siño que á seu paxe faille

Corriuse un cortiñón frente o rastrelo,

E víuse o torrión lógobre e triste

Na sua antiguidá soilo e soberbo.

O Conde, a trompa que presenta Mauro,

Poidente sōar faina co os seus beizos,

E no istante, na alta prataforma,

Dous homes se devisan, que á un terceiro,

Con cordas amarrado, rastrexaban

Cinguido, sin das maus o movemento,

E empurrandoó, botábano impracabres

Ó ponto mais saínte do torreiro.

Loíta terrible no curuto se arma

Antre os libertos homes e antre o preso

Con furia no opoñer de hercúlias forzas...

Ó fin aquél caíu, e no seu cuello

Un fino cordeliño lle ajustando,

De un pértego rebusto ô seu extremo,

O soltan ô vacio no que empera
 Espóteco, e señor, e libre o vento.
 O corpo espernexando, a lingoa fora,
 O sembrante feroz, de sangue cheo,
 E os ollos que nas órbetas non caben,
 Ó espírito mais crôel lle puñan medo...

.
 ¡Por fin todo acabou... a yalma fóise,
 E Gúrrias ló quedóu ja sen alentos..!

—
 A un novo siño o cortiñon pechóuse,
 E o Conde proseguiu fero, altaneiro:
 —«Pois viches castigado ja o culpabre,
 «Agora justo é que veña o premeo.
 «¡Abade Don Ramiro, vos coidaches
 «A Elvira, que se fôí vöando ô ceo;
 «Fixecheslle de pai na miña ausencia,
 «E os vosos lias sirvicios pagar queiro!
 «E pouco o sere Abade para un home
 «Que Bispo poide sere de conceuto;
 «Do Rei a Mitra para vos rogueina
 «E vou faguel-o rial coröamento...

«¡Eiquí, meus ajudantes...!» E rachando
 No vån de unha parede un ámpreo lenzo,
 Penetran no salón deversos paxes
 E en ándeas, outros mais, en seguemento,
 Traguedo unha bandexa que sostíña
 Unha coröa de candente ferro,

Vermella ou branquizada, sigún era
O fogo que a caldiaba por compreto.

Viñan ô atrás con traxes encarnados
En ringlas, os verdugos e os pecheiros,
Ús con mazas, os outros con picoutas,
Facéndoos parecer hostes de demos,
Ou bruxos en camiño do Aquelarre
Pra co as meigas o ter torpe concerto.

—«¡Abade Don Ramiro... porparaivos
«Que a testa berra ja pol-o capelo..!

«¡Vil asisino de unha encauta nena...
«Ladrón de honras en torpe sarilegio...
«Perjuro de unha Lei que Deus ditóuna...
«Hepócrita e treidor... maldito crego..!

«Recibide o castigo do dilito
«Que ispiróuno solmentres o inferno,
«Castigo máis sôave que o róiñ crime
«Que coumeteche, enícuo, no mesteiro
«Vos apartando da exemprar conduta
«Que siguen do Señor os liáles servos...
«¡Comprí voso deber, meus homes de armas..!
«¡Justicia para min meus escudeiros..!»

Horrible foi a iscena que no ponto
Tivo lugar no báqueco aposento...
Nas mentres que ús sujeitan o Abade,
Os outros, con tezas e martelos,
Colocaron na testa do perjuro
A mitra feita brasa, roxa, ardendo...

O sangue pol-o rostro, escachoante,
Produce un aturrante chesporreo...

O frade se retorce no seu potro
E fugen con terror os cabaleiros..

.

¡E ô fin todo tirmina...Cäi un corpo
E a yalma vai rindir contas ô Eterno..!

Despóis de estare ja carbonezado
Levado o Abade foi ô alto torreiro:
Forcárono de un pao, cabo o judio,
E ámbos quedaron á mercé do vento.

Atoparon alí régio banquete
As águias e os buxatos que, famentos,
Co as gadoupas e vicos destrozaron
De aqueles dous vilás os mortos restos.

O tempo, acabador de canto eisiste,
As cordas foinas presto podrecendo,
E unha noite, con tétreco chesquido
Ós fosos foron dar dous esquiletos.

Nin paz hacharon os malditos osos
No fondo aquel de cóbregas asento
Que se metendo pol-as juntas de eles
As horas se pasaban os röendo.

E contan que de estonces o pai louco,
O Conde Don Bertrán Monforte e Lemus
Giraba, cal veleta, pol-as sombras
E todol-os currunchos do castelo.

Ja nin ô paxe Mauro ricibia,
E a fame pra matar, hachóu o geito

De que n-un gabinete sin moblaxe
Botabanlle a ración cal fôs lobezno.

Ispindo da osamenta as suas carnes
Rugóu e marelóuselle o pelexo,
E a luz do sol que legra nosa vida
Non vesitaba o triste cautiverio.

As noites lle pasaban no insonio
E os días no penar duro e tristeiro,
Sempre somido co aflición na yalma,
Fogo no corazón, na mente gelo.

Que se as ofensas en vingar nos damos
Ó espírito veno á ver remordemento,
Que anque o castigo sexa pra nos justo
Vinganzas non as quer ni ódeos o Eterno.

XIII

TORMENTO E SOEDADE.

Nin de Tántalo o martirio,
nin de Protheo o supricio,
nin a frebe que algun día
sofrín de Silvio o dilirio
na dos promos prisión fría,

poiden falar con verdade
do de Lemus os delores,
que o somiron na orfandade
cando vingóu seus rincoros,
cando víuse en sôedade

Voces que o agitan no leito,
maus que ó apresan e encadean,
pantasma de nño peito
e que, con guirtos sin geito
somellan volpes que oubean.

Dende á ventá do aposento
que rudo escaniza o vento,
envolta en longo sudario
unha virgen, que un rosario
mostra pra lle dar tormento:

—«¡Verdugo..!—anoxada berra -
«as iras no as hai quen mande;
«pensache soilo na terra
«e tés no esprito unha guerra...
«¡qué non soupeche ser grande..!»

E a visión desaparecendo
deixóu o sitio valeiro,
no cal, rigido, altaneiro,
un branco espoutro, batendo
as queixás, mocas faguendo:

—«¡Verdugo..!—diz enritado—
«pra sempre estás condenado
«que o inferno ganar quixeche,
«pois perdõar non soupeche
«caindo en atroz pecado.»

E de novo a ventá resta
o seu oco ademostrando,
hastra que ó pouco, asomando
outro espoutro a sua testa,
guirta o selencio espantando:

— «¡Verdugo! ¿qué fás.? ¿non rezas..?
 «¿non sintes remordemento..?
 «hastra o redeiro momento
 «garda esas dúas cabezas
 «pra da tua vida o tormento.»

—
 E pol-a sala renxindo,
 ceibando sangue fumeante,
 dous cráneos giran diante
 do vello, que á Deus pidindo
 piedá, cái agunizante.

.

¿Qué pasa no noso enterno?
 ¿De qué geito é a sentencia
 que remorde na conciencia
 faguendo soñar no inferno?

Pra o que falla é sempre inverno,
 négalle o sol seus calores,
 sofre a yalma antre delores,
 a testa lle branquicea,
 e o corazón lle rabea
 porque vánselle os amores.

—
 A relixión nos insina
 amostrarse o delor forte,
 e non opoñerse á sorte
 que o noso distino incrina.

Quén é xordo á Lei devina
e non mira pra adiante,
na yalma, desesperante,
leva un cáncere que ó mata,
e cando ô fin se procata
ja non hai fe que ó levante.

Cando a pacencia naufraga
a razón perde seu geito
e a chamma queima no peito
cal volcán que non se apaga.

De contino aberta a chaga
vãise co a sangue a eistencia,
acusa fera a concencia
e un cramor sai do profundo,
porque levamos do mundo
con nos, tola a inteligencia.

Concencia nunca durmida
que asín marterizas tanto,
préstalle ôs ollos o pranto
por onde se escape a vida,
que se a mamoria esquencida
â ideotez as portas abre,
é millor sere cadavre
girando no mundo errante,
que pôr a pranta ouscilante
no chau de podrez e xabre.

Os espiritos altaneiros
soberbos, foscos e escuros,
vagan pol-a terra empuros
e de cariño valeiros;
de bós trócanse en rastreiros,
e se arripíntense ou treman,
naide os escoita, asin xeman,
ninguén lles cede consolos,
e tristes ô verse e sólos
maldicen de sí e brasfeman.

—
¡Ai, non..! que é sopricio horrible
o se atopar sen amigos,
e maxinar anemigos
divorceados co o posibre.
A salvación é imposibre
se o corazón non se abranda,
e Deus que o perdón nos manda
e piedá, pra o mal alleo,
lle nega un síteo no ceo
ô que torce a dreita banda.

XIV.

A PINITENCIA.

Pol-o castigo tan enhumano
Que o de Monforte ôs malos dóu,
O dez Alfonso Rei moi cristiano
A pinitencias o condenóu.

Fixo que lenzos pintar mandasen
Pra nas eirexas os colocar,
E que ôs vindeiros lles amostrasen
A triste hestoria pra a remenbrar.

Hoxe en algunhas aínda se mira
O croël sopricio aunque en borrós,
Que o tempo è santo e non respira
Outros airiños que os que da Dios.

Que pra do ceo siguil-a senda
Non é preciso rincorés tèt
Cal os do héroe da nosa *Lénda*
Que as tradicións no han de esquencet.

Se preguntades aló en Monforte
De unhas rōinas o nome vān,
Diránvos:— «Chaman *Pazo da Morte*,
«Fóí dono de elas Conde Bertrán.»

Ja no eisten mais que unhas pedras
Do renegrido alto torrión,
Muros cobertos de fortes hedras
Do triste feito tistigos sōn.

—
¡Galicia, terra preceada
De tradicións tan fermosas,
Tí, que a hestoria tēs gardada
En páginas tan groriōsas,
Finca a UNIÓN tan desexada
Das Provincias valerosas,
E o mundo fará justicia
Á grande e nobre Galicia..!

Fin da Lenda.

EPILOGO.

EPILOGO.

FINIS CORONAT OPUS.

Tirminóu o tío Jan
a narración ja de lèr,
e antre selencio profundo
gardóu dobrando o papel.
—«¿Qué vos parece, rapaces?»
—e un dixo:—«Se certo é
«juro que foi séreo o conto»
—«¡Pois, home!, ¿non ó ha de ser?»
«¿Non vos dixeran que eu vin mesmo
«pendurado da paré
«o coadro que representa
«canto ja vos lido hei?
«¿Ou sei que pensades ¡burros!
«qué quizáis non vos lín ben...?
«É moi certo, e quen duvide
«non é gallego de leí,
«que eiqui crêr ou estoupar,
«ou ter fe, ou non a ter...
«¡unque a min, me Juncras leve
«sé non vóu perdendo á fe..!,

«por que vexo pol-o mundo
«tantos larpeiros con bês,
«tantos ladrós con honores,
«tanta cativa muller,
«pulítecós sin vergoña,
«nenos penteando *tupé*,
«milagres que os cregos colgan
«á quen lles vai mal ou ben,
«e unha milleira de cousas,
«que a conta comprida é,
«que digo, me Juncras leve
«si a fe irseme non quer...

«Pro ben; a táboa está posta...

«¡eih, á lixal-o mantel..!»

E seguen os comentáreos
hastra que dadal-as dez
foron todos á cociña
pra juntos a parva ter.

Elas cearon e riron,
eles beberon por cen
que o tío Jan é rumboso
e é farta a tia Sabel,
dina muller de tal home
dino home de tal muller.

Escomenzaron os jogos
do *lorcho*, os *pratos* e o *entrés*,
e despois siguiu o baile
e logo as loitas.. ¡canté!
¡coma elas se amañaban
pra non se deixar vencer

ô pesar das palpadelas
dos mozos!.. ¡ora vai ben!

.

Cal todo ten fin no mundo,
chegóulle ô trouleo aquel,
e o se marchar, cuás de dia,
tal cal moza medo ten
cicáis ôs aparicidos,
quizaves o feito croël
que ô tio Jan lles ouviran...
e que eu relatéi tan ben....
(fora modesteas, que ô cabo
a mesma conta ha de ter;)
e por temor que algun conde,
judio, abade ou doncel
lles andivesen nas veiras...
que todo poidera ser,
se colleron ôs rapaces
con tanta forza e aquel,
que a algunhas, nin con tezas
as sopararan tal vez...
de sorte que os probes mozos
pra ben dreitos se soster,
tiñan que pousal-as moccas...
no chau pra ter fincapé.

Festa que empeza en fiada
acaba... onde eu ben me sei,
e onde lle custa ô crego
ô sancristan e ô juez.

Consecoencias... non as digo
que ja moito esborranxei
e os señores que me lèren
seica teima van me ter
por faguerme tan rallante,
tan difuso e tan... da pel;
e non van mercal-o libro,
despóis que os cartos gastei,
e requeimando os miolos
sudéi pra mal compoñer
tantos versos, rípeos, metros,
tanta rima de ouropel,
pra espôrme á que veña a critica
e me esfole, sen doôr tèt,
dende o mais alto da testa
hastra o mais baixo dos pés.

Pro se escaso me enquivoco,
se aprausos chegara á outer,
non por méretos do poëma
senon por grácea de alguén,
os aprausos ademito
pra a Pátrea llos ófrecer,
Rexión á que tanto adouro
con tal antusiasmo e lei,
que a rogaría por *Groria*
onde viñesen á ser
santos, todol-os seus fillos,
eu ánxel que os cantar ben.

FIN

APÉNDICE

¡GALICIA!

CANTO HERÓICO ADICADO

Á SOCIEDADE BONAERENSE

ORFEÓN CENTRO GALLEGO.

A vosoutros, meus hirmaus pol-a Pátrea; á vosoutros, gallegos antusiastas que na Capital da República Argentina sintides e sufrides total-as nostalgias da santa *Terra*; á vosoutros que habédesme honrado espontáneamente representando na noite do 7 de Julio de este ano, repitindo en outra velada a representación no teatro da vosa Sociedade, meu drama miña ¡FILLA...! outendo un eisito extraordinario pol-o ben que soupéchedes dar forma a miña idea; á vosoutros a quen animo pra que, fortes pol-a unión, non retrocedades, e antes ben, avancedes pol-o camiño emprendido do progreso, vos adico este humilde POEMETO porque desexo que o nome de ese Centro vaia unido ô do insine galiciano o Ilustrísimo Señor Director general de Instrucción Pública *D. Eduardo Vincenti y Reguera*, proteutor das letras regionás e fillo amante da nosa a buradiña Nai **GALICIA**.

Galo Salinas Rodríguez.

POEMETO

«Pátrea: Fides: Amor», voz que se escoita
Pra á Galicia ordenar: ¡Érguete e loita!

CANTO PRIMEIRO

PÁTREA.

I.

¡Saúde, ¡ouh! gentes da Región, saúde!
Que homilde bardo ós vossos lares chega,
E sós vaille arrincar ó seu laúde,
De argulo cheo que a pasión ó cega,
Pra vos cantar as glorias e a virtude
de esta tan virginal terra gallega:
Postrai vos e rogade á Deus me asista
Que Deus ó poeta ó quer regionalista.

II.

¿E coma non se a Pátrea é unha lumeira
Que en roja luz na yalma se esparrama?
Onde hai outra fadiña meiguiceira
Que inspire ô corazón que sinte e ama?
En parte algunha, que do crênte â veira
Soilo hay un Deus, e nai, e pátrea, e fama,
Pois hastra a pátrea que se ofrez do ceo
Mais que pátrea de amor é do deseo.

III.

Non é posibre, non poide haber no mundo
Outra región sobri-me cal Galicia:
Non cabe no gallego ser sigundo
Nin sofre dos tirás torpe injusticia.
O fillo da Soëvia, no profundo
Da yalma, garda fiel a sua premicia,
E se socombe ô fin... ¡cai coma un bravo,
Non cal o pária vil, nin coma escravo!

IV.

Eu soño às veces me atopar na guerra
De anemigos no frente numarosos:
Unha bala me fai deitar na terra
Mescrado antre cadavres espantosos:
Fallándolle a metralla, o jefe berra
Que atasquen o morteiro cos meus osos,
E ô desparar... ¡recólleme a vitoria
Porque é Galicia que me manda á groria!

V.

Galicia, sin, que en sacra libertade
 Se ispira con titáneca arrogancia:
 Galicia, que remembra a heróica edade
 Do Medulio, e Sagunto, e de Numancia,
 Galicia, que no tempo da verdade
 Juróu materno amor, lei e costancia
 E ten, pra os antusiastas trovadores,
 Coröas de loureiro, mirto e frores.

VI.

Unha ponla, tan soilo unha pouliña
 Dame ¡ouh, Galicia! do vergel da gloria...
 Ben sei non merecela, que no é a miña
 Elocuencia de abondo pra a tua hestoria
 Tan chea de epopeias, liäl naiciña,
 Que a fama é pouco pra a fagner notoria!
 Pro che amo tanto, pátrea da miña alma
 Que se premeal-o amor, conquiro a palma.

VII.

Todo aquilo que a mente solecita;
 Todo aquilo que sexa nobre e grande;
 Todo aquilo que ô peito ô ben incita;
 Todo aquilo que ô ceo ô esprito mande,
 Se alcontra junto en ti, terra bindita
 Que ó rune o corazón que á fé se abrandá...
 As tuas tradicións ¿quén as olvida ...?
 ¡Solmento aquel que ja perdere a vida!

VIII.

¿Pidis poetas? Vede aquí a *Macias*,
Rodríguez de Padrón, *Parga*, *Viveiro*
 E a santa rula, frol dos nosos días,
Rosalía de Castro, que en rimeiro
 Falaron as nostalgias e as legrias
 Do noso pobo libre e altaneiro;
 E cen poetas mais que os nosos lares
 Encheron de antusiasmo seus cantares.

IX.

¿Guerreiros? Comenzade por *Vireato*,
 Pasade a *Churruchao*, *Deza* e *Andrade*,
Pedro Madruga, se valente engrato,
María Pita, orgulo da súa idade,
Pardiñas e outros de recordo grato
 Que abateron do entruso a roindade,
 E vede se é bandeira que frota alta
 A de Galicia que ô patrizo eisalta.

X.

Se ô Atlante preguntades ¿Cal marino
 Nas fondas sepoltóu a medea lúa
 Dos musulmás? Dirai vos: Foi *Charino*,
 Y en deversas aució *Lángara*, *Rua*,
 Os *Nodales*, *Romai*, *Gil* e o *decino*
Don Casto Méndes Núñez; pra honra súa
 Ó mundo lle guirtaron: «¿SE HAI COBARDES
 NA NOSA TERRA OS ATOPAR NON GOARDES!

XI.

¡Non! que este chan de tres *Alfonso*s terra
E de *Requila* que chamóu *grorioso*
Nin se amedrenta co o estoupar da guerra,
Nin loita sen vencer nobre, anemoso,
A Depromacia que o ñorar desterra
A *Ourém* e a *Lemus* dóu lauro radeoso,
E as artes alumeáronlle o camiño
A *Lois*, *Reimundo*, *Villamil*, *Patiño*.

XII.

¿Queredes mais? Pois, mais aínda poidera
Vos relatar da terra sacrosanta;
Pro o bardo canso está e ni él soupera
Ó punto este ô chegar se chora ou canta.
Lle falla ispiración, e a quen lla dera
O esprito en homildade lle levanta:
A Deus e à Patrea, idolos que un día
N-un mesmo altar casóulle a fantasía!

CANTO SIGUNDO.

FIDES.

I.

Vai o meu pleutro no tanger discorde
A prelodiar, soävniños, outros soídos,
Qus as lides de un valor que ò mundo axorde
Cantadas foron ja pra os aguerridos,
Diréi de aquelo que o maxín recorde
Os ecos que da fé van deprendidos:
Vón a cantar o fiel *Catolecismo*
Que hirmando poida ser co o *Patreatismo*.

II.

Se o corpo pra vivir en saudencia
Pricisa a mantinción que aomenta a forza,
O esprito, que é inmortal, pra a sua eisistencia
E o fin de que o pesar non ó retorza,
Lle é necesaria a paz, e que a concencia
Tranquila esté sen que o pensar remorza
Asina ó concibeu o *Gran Requiario*
Ó se invistir a insinia do *Calvario*.

III.

¡Ainda esta groria mais coupo a Galicia!
Requiario o premer Rei foi que na *Iberia*
Cristiana lle chamóu a sua justicia,
E desterrando as leis da vil materia
Á yalma lle ensinóu santa franquicia
Pra que indo ô ceo ispir a röin meseria;
E por *Requiario* veu, con pía maña
Católecos chamar ôs Reis de España.

IV.

Pro é que da fe o corazón se henchendo
Se fai bondoso, e gradecido, e humano,
Que no hai dita maör, ô que eu entendo,
Que se julgar en relijiön cristiano.
O peito que lateja en Deus crëendo
Estóeco vé pasar ano tras ano,
E nin da vida teme a despiedada
Nin ó espanta da morte a sua chegada.

V.

Eiqui, nos nosos predios recibiron
A yanga beutismal *Feijóo e Sarmento*
Os doutos binidiutos, que atordiron
O grobo co o saber do pensamento:
Eiqui nascéu *Rajoy*, ô que cinguiron
A mitra arcebispal, merecemento
Que outevo por virtú, na crara estrela,
A Roma de Oucidente, Compostela.

VI.

Fe, que sostés nos cádedos a espranza
No abandones teu trôn que é o noso peito:
Por tí, ós que lle ispiras confianza
Domexan de este val o rumbo estreito,
E ó fin logran chegar á benandanza
Co a fronte irguida e co o seu paso dreito...
No antes que ensoños eu perder da idea
Libre, cal son, me aprese unha cadea.

CANTO TERCEIRO.

AMOR.

I.

Hai, ló, no enterno efrúvios mesteriosos
 Que reloucando adrento o pensamento,
 Magöan voluntás, e ja piëdosos
 Ou se agitando en criminal tromento
 Á os homes escravizan, que, homildosos,
 Secomben ô emperar do pensamento
 Enxebre lei de *Amor* que o igual acepta
 Xerarquía, opinión, honor e seuta.

II.

Amor universal, amor sobprime
 Que moras puro na concencia honrada:
 Amor do santo lar, que nos ridime
 Das culpas nas que cai mente aloucada:
 Amor hácea a muller, que nos oprime
 Se a yalma se alcontrare namorada:
 Amor da Pátrea que no peito aniña...
 ¡Todos cabedes na eistencia miñal

III.

O mundo cheo está de tristes lëndas
 E de hestorias henchidas de dilicia,
 Contrastes que ademostran as contendas
 Do amor que á sociodá move e disquicia...
 Pro eu ô mundo non trebuta ofrendas,
 ¡No hai mais mundo pra min que esta Galicia!
 Que por de todo tēr, hastra de amores
 Os dramas resolveu con pranto e doōres.

IV,

Ehi á *Macias*, o doncel firido
 Por celosa, mortal, treidora lanza:
 Ehi á *Padrón* das reinas prifirido
 Fugir ô craustro pra ivitar vinganza:
 Ehi á *Maor Fernādes* que ô marido
 Amóu hastra vingalo con puxanza
 E dōulle ô seu querer tal ardimento
 Que abateu dos ingrēs o estrevemento,

V.

E vede á *Inés de Castro*, tenra pomba
 Mandada asisinar por rei cobarde,
 Pois, outro rei sacala da sua tomba
 Pra coroāla no seu trōn ¡ja tarde!
 E ô fin, *Juana de Castro*, na que zomba
 Empía escomoniōn que o esprito lle arde...
 ¡A unha, de amor, ô crimen non se escapa!
 ¡A outra, de amor, natematizaa un Papa!

VI.

E ja non canto mais. Ronquezme a voce
 Que eu iñorante son para alevarme,
 Pois, anque o sentimento é dino e dôce
 As frases pra o espresar ja van fallarme.
 Reverte o corazón do tenro goce
 Que alouca o meu maxin hastra eisaltarme...
 ¡Galicia, se no hai groria na outra vida
 Eterno eu sexa en tí... en ti, quirida...!

.

¡Saüde, ¡ouh! gentes da región, saüde!
 Que homilde bar lo ôs vosos lares chega
 E sôs ja lle arrincóu ô seu laüde,
 De argulo cheo, que a pasión ó cega
 Pra vos cantar as grorias e a virtude
 De esta tan virginal terra gallega,
 ¡Pátrea da *Fe*, do *Amor* e do lirismo,
 Pátrea de Deus, do lial *Regionalismo*!

Fin do Poemeto.

INDECE.

Capítulos.	Títulos.	Páginas.
	Adicación.	
	Soneto ô Señor Vincenti.	7
	Prefacio.	
	A fiada.	11
	Lénda.	
I.	A partida.	19
II.	¡Santiago e cerra España!	24
III.	Loita de razas.	29
IV.	O Abade Don Ramiro.	32
V.	O judío Benjamin Gúrrias. . . .	35
VI.	Paréntesis.	39
VII.	Pauto maldito	43
VIII.	A chegada	46
IX.	O paxe Mauro	50
X.	A revelación.	52
XI.	O fistin dos mortos.	58
XII.	A forca e a mitra.	60
XIII.	Tormento e soedade.	66
XIV.	A pinitencia.	71
	Epílogo.	
	Finis coronat opus.	75
	Apéndice.	
	Adicación á Sociedade bonaerense <i>Orfeón Centro Gallego.</i>	81
	Poemeto.	
	<i>Canto primeiro.</i> —PÁTREA	83
	» <i>sigundo.</i> —FIDES	88
	» <i>terceiro.</i> —AMOR	91

LEENDA DE HORRORES!

Este poema véndese:

Cada exemplar en España. 2 pesetas.
Idem idem para fora da Península . 4 id.

OBRAS DO MESMO AUTOR.

«A TORRE DE PEITO.BURDELO», drama hestórico gallego, n-un auto e en verso, pomeado na Cruña en 1890, e representado con aprauso en varias pobrações de Galicia,

Edición de mil exémples. (*Agotada*)

«¡FILLA...!», cóadro dramático de costumes gallegas, n-un auto e en verso, pomeado en Pontevedra en 1892, e representado con extraordinario éxito en Buenos Aires pol-a *Sociedade Orfeón Centro Gallego*.

Edición de cinco centos exemplares. (*Agotada*).

«LO QUE PUEDE EL HONOR», novela castelá, publicada no folletín do *Diario de Avisos* da Cruña. (*Agotada*).

«EL REGIONALISMO GALLEGU», (*Estudio social*), folleto, publicado coma o anterior. (*Agotado*).

«GALICIA. HINO POPULAR REGIONAL», con música do maestro gallego J. Varela Silvari, pra orfeón e banda, junto e por separado.

Edición de cinco centos exemplares. (*Agotada*).

EN PORPARACIÓN.

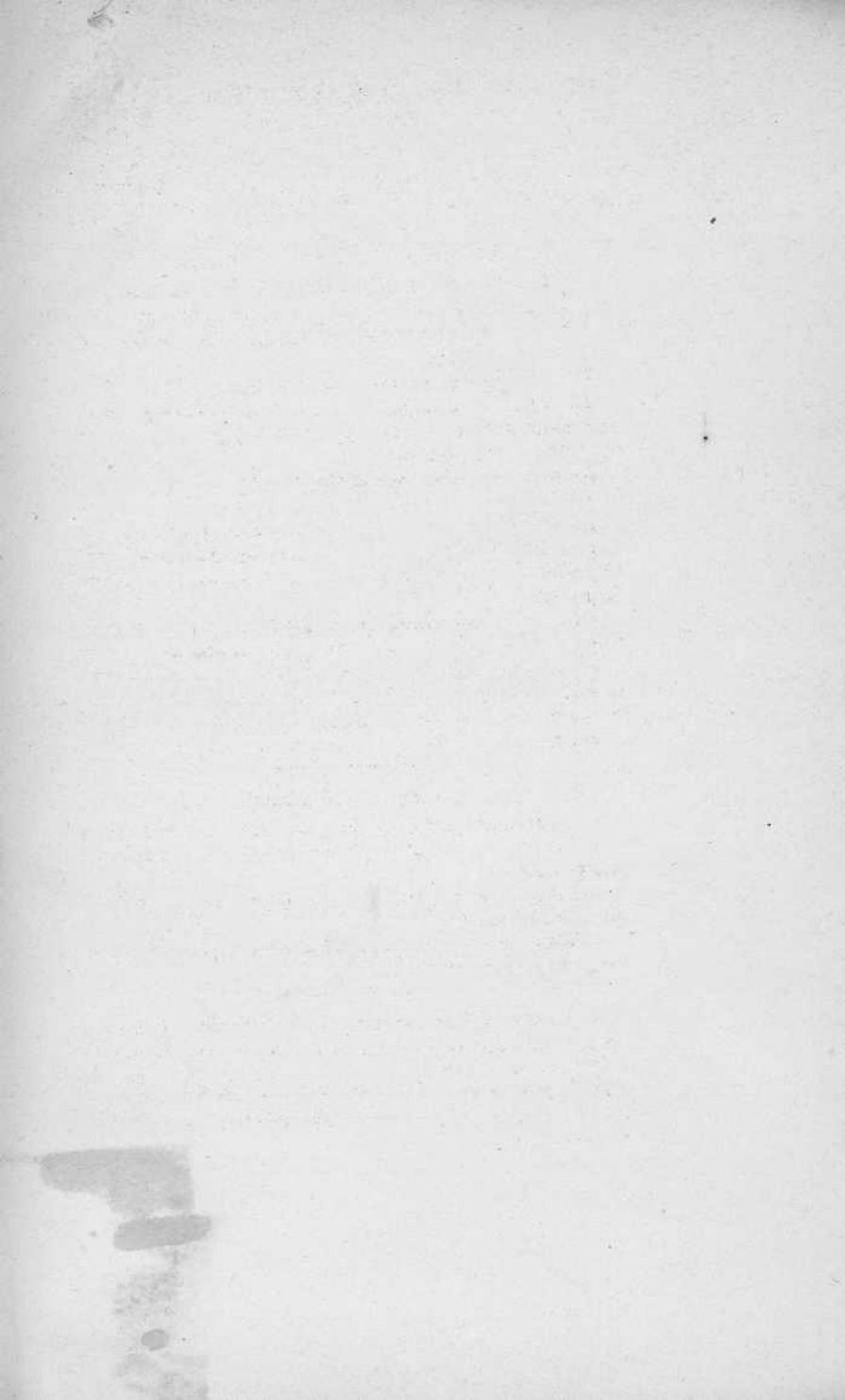
«ANDRESA», (*Dramas da montaña*) novela gallega.

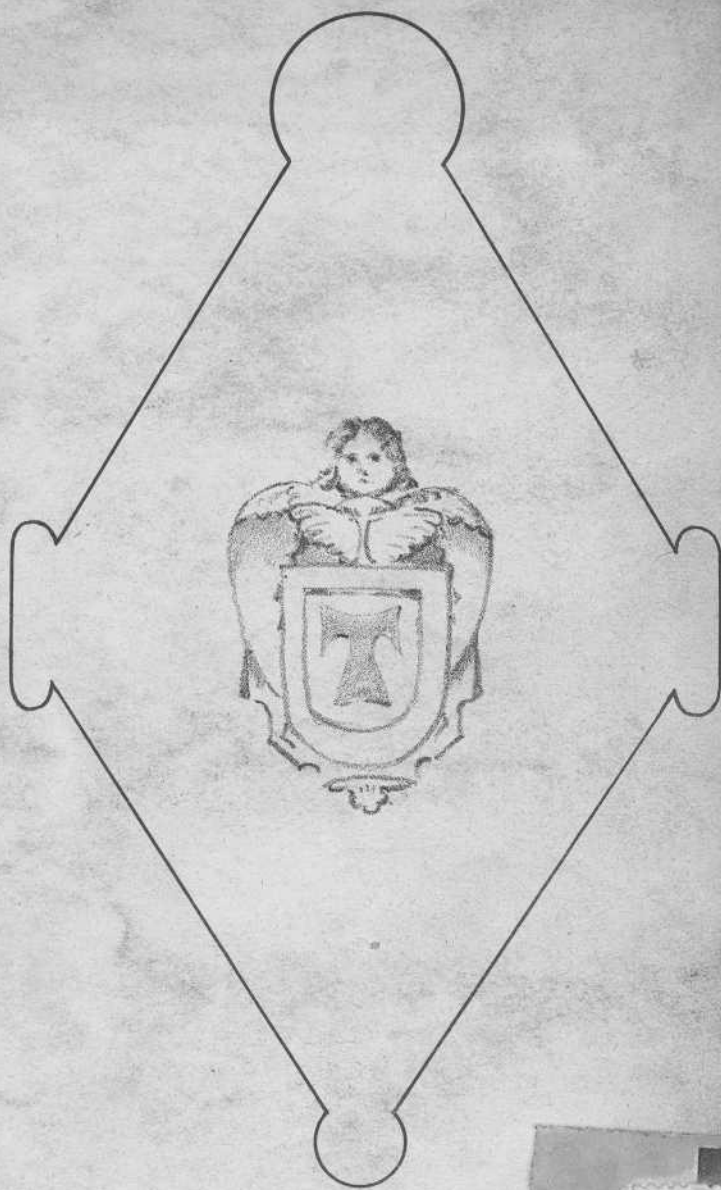
«HORAS DE HUELGA», colección de artículos e poesías castelás.

«HORAS DE VIGILIA», colección de artículos e poesías gallegas.

«POEMETOS», colección de sonetos e pequenos poemas en gallego e castelá

Espéndese a obra anuncia la na *Libreiría Regional* de **D. Eugenio Carré Aldao**, Real 30, a *Cruña*, nas principais libreirías de Galicia, na de **Don Fernando Fe**, Carrera de San Jerónimo, 2, *Madrid*, e nas Américas, nas redauções dos periódicos galicianos.

90

